

O‘ZBEKISTONGA “YUMSHOQ KUCH” OMILINING TA’SIRI

Matyakubov Alisher Eshchanovich

Urganch RANCH texnologiya universiteti dotsenti v.b., t.f.d. (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada “yumshoq kuch” omili O‘zbekiston Respublikasidagi ijtimoiy va ma’naviy jarayonlar kontekstida tahlil qilingan. O‘zbekistonda bu omil tashqi kuchlar ta’siri hamda mamlakatning o‘z milliy strategiyasi, madaniy meros, ta’lim, qadriyatlar, turizm va raqamli diplomatiya orqali namoyon bo‘lmoqda. Maqolada yumshoq kuchning Yangi O‘zbekistonda ijtimoiy munosabatlarga (identifikatsiya, ijtimoiy kapital va yoshlar ongiga), ma’naviy jarayonlar (qadriyatlar, tolerantlik, diniy ong, axloqiy normalar) ga ta’siri ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: yumshoq kuch, ijtimoiy-ma’naviy jarayonlar, O‘zbekiston, madaniy diplomatiya, tolerantlik, yoshlar, milliy identifikatsiya.

Xozirgi kunda ijtimoiy munosabatlar murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, qadriyatlar tizimi, axloqiy me’yorlar va fuqarolarning dunyoqarashi buda muhim ro‘l o‘ynaydi. Globallashuv va axborot jamiyati sharoitida an’anaviy “qattiq kuch” (hard power) bilan birga “yumshoq kuch” (soft power) omili muhim ahamiyat kasb etmoqda. Jozef Nay bu tushunchani 1990-yilda “Bound to Lead” asarida ilmiy muomalaga kiritgan bo‘lib, uni “boshqalarni majburlash yoki to‘lov orqali emas, balki jalb qilish, ishontrish va ilhomlantirish orqali kerakli natijaga erishish qobiliyati” deb ta’riflaydi [1].

O‘zbekiston mustaqillik yillarida, ayniqsa 2016-yildan keyingi “Yangi O‘zbekiston” strategiyalarida ochiq tashqi siyosat, madaniy merosni tiklash va ma’naviy tarbiyaga alohida e’tibor qaratmoqda. Mamlakatning boy tarixiy-ma’naviy merosi yumshoq kuchning tabiiy resursiga aylangan. Shu bilan birga, Rossiya, Turkiya, Xitoy, AQSh va G‘arb davlatlarining yumshoq kuchi O‘zbekiston jamiyatining ijtimoiy va ma’naviy hayotiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda.

Jozef Nay yumshoq kuchni uchta asosiy manbaga bo‘ladi: madaniyat, siyosiy qadriyatlar va tashqi siyosatning jozibadorligi [2]. Yumshoq kuch “co-optive power” — boshqalarni o‘ziga jalb qilish orqali ishontrish mexanizmi sifatida ishlaydi. U ijtimoiy jarayonlarda identifikatsiya (o‘zini boshqa madaniyat bilan bog‘lash), ijtimoiy kapital va me’yorlar tarqatish orqali ta’sir etadi. Ma’naviy jarayonlarda esa qadriyatlar, axloqiy me’yorlar va dunyoqarashni shakllantiradi.

Nayning fikricha, globallashuv sharoitida “ishonch - eng kam uchraydigan resurs”ga aylanadi. Ijtimoiy-ma’naviy jarayonlarda yumshoq kuch radikalizm va ekstremizmga qarshi kurashda muhim: tolerant madaniyatni targ‘ib qilish orqali jamiyatdagi mojarolarni yumshatadi. Markaziy Osiyoda bu konsepsiya xorijiy kuchlarning raqobati fonida ayniqsa dolzarb [4].

O‘zbekistonda yumshoq kuch ijtimoiy-ma’naviy jarayonlarda ikki yo‘nalishda namoyon bo‘ladi: tashqi ta’sirlar (madaniy import) va ichki strategiya (milliy merosni tiklash va qadriyatlarni musthkamlash). Bu jarayonlar yoshlar ongini, oilaviy va jamoaviy qadriyatlar tizimini ijobiy yoki salbiy tomonga o‘zgartirishi mumkin.

Tashqi yumshoq kuchning O‘zbekistonda ijtimoiy-ma’naviy jarayonlarga ta’siri masalasiga to‘xtaladigan bo‘lsak quyidagilarga alohida to‘xtalish mumkin:

Rossiyaning ta’siri. Rossiya sovet merosi, rus tili va media orqali kuchli pozitsiyaga ega. Rus tilidagi ta’lim, media (RT, Sputnik) va “Rossotrudnichestvo” markazlari rus madaniyati va dunyoqarashini tarqatadi. Bu yoshlarning bir qismida “rus dunyosi” tasavvurini shakllantirib,

ijtimoiy identifikatsiyaga ta'sir etadi. Ma'naviy jihatdan esa pravoslav cherkovi va sovet davridagi axloqiy normalar ta'siri kuzatiladi. Ukraina voqealaridan keyin bu ta'sir biroz zaiflashgan bo'lsa-da, rus tili hali ham ijtimoiy va ma'naviy hayotda muhim o'rin tutadi [5].

Turkiyaning ta'siri. Turkiya eng samarali yumshoq kuch manbalaridan biri bo'lib, turk seriallari, musiqa va TIKA loyihalari (900 dan ortiq loyiha) keng tarqalgan. Turk universitetlari, O'zbekistondagi oliy ta'lim muassasalari, maktab va o'quv markazlarida turk tili dasturlari yoshlar orasida "turkiy dunyo" identifikatsiyasini kuchaytiradi. Ma'naviy jihatdan turk islom modelining tolerant va zamonaviy talqini O'zbekistonning ma'naviy tarbiyasiga ijobiy ta'sir etadi, ammo ba'zida milliy o'zlik bilan raqobatlashishi mumkin [6].

Xitoyning ta'siri. Xitoy Konfutsiy institutlari, "Bir kamar — bir yo'l" dasturi, savdo va hamkorlik aloqalari hamda ta'lim orqali ta'sir o'tkazadi. Xitoy bilan barcha sohalarida yaqin hamkorlik amalga oshirilayotgan bir paytda ushbu mamlakat tilini o'rganishga qiziqish ortib bormoqda. Bu kelajakdagi iqtisodiy, siyosiy, madaniy va boshqa yo'nalishlardagi o'zaro manfaatli ikki tamonlama aloqalarimiz uchun muhim. Ma'naviy jihatdan Xitoyning kollektiv qadriyatlar va mehnat axloqi ta'siri kuzatiladi, lekin uyg'urlar masalasi va "qarz diplomatiyasi" haqidagi bahslar salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin [7].

AQSh, G'arb va boshqa kuchlar ta'siri. AQSh va Yevropa ta'lim dasturlari (Fulbright, Erasmus+), inson huquqlari va demokratiya qadriyatlarini targ'ib qiladi. Bu ijtimoiy ochiqlikni oshiradi, ammo ba'zida an'anaviy ma'naviy qadriyatlar bilan to'qnash keladi. Koreya va Yaponiya madaniy mahsulotlari (K-pop, anime) yoshlar ma'naviyatiga ta'sir etadi.

Umuman, tashqi yumshoq kuch O'zbekistonda madaniy pluralizmni kuchaytiradi, lekin milliy ma'naviy birligini zaiflashtirish xavfini ham yaratadi.

O'zbekistonning milliy yumshoq kuchi va uning ijtimoiy-ma'naviy jarayonlardagi roliga to'xtaladigan bo'lsak, mamlakatimizning yumshoq kuch potentsiali yuqori masalan madaniy-ma'naviy merosi Samarkand, Buxoro, Xiva (UNESCO obyektlari) va boshqa tarixiy shaharlar hamda obidalar, buyuk allomalar (Al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Imom Buxoriy, Abu Mansur Moturudiy, Alisher Navoiy, Amir Temur, Ulug'bek va boshqalar). Bu meroslar tolerant islom va ilmiy-gumanistik qadriyatlar ramzi sifatida qo'llanilmoqda.

Shuningdek, O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi, 2026-yilda ochilgan Islom sivilizatsiyasi markazi (Guinness rekordiga kiritilgan eng katta islom sivilizatsiyasi muzeyi) tolerant islomni targ'ib qilishda muhim o'rin tutadi. U ijtimoiy-ma'naviy jarayonlarda "tinchlik va hamkorlik" tamoyilini mustahkamlaydi [8].

Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonlaridan tashqari raqamli loyihalar ("Besh million sun'iy intellekt yetakchilari"), xalqaro dasturlar, musiqa, san'at, sport, kitobxonlik tanlovlari, "Zakovot" va boshqa intellektual o'yinlar yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Turizm orqali milliy brending kuchaymoqda, ijtimoiy tarmoqlar orqali moddiy va ma'naviy merosimiz to'g'risidagi ma'lumotlar tarqatilmoqda [9]. Bu resurslar ijtimoiy-ma'naviy jarayonlarda milliy birlikni, gumanistik va tolerant qadriyatlar tizimini mustahkamlaydi.

Ijtimoiy jarayonlarda yumshoq kuch identifikatsiya va ijtimoiy kapitalni oshiradi, xorijiy madaniyatlar bilan tanishish jamiyatni ochiqroq qiladi. Ma'naviy jarayonlarda esa qadriyatlar almashinuvi sodir bo'lib, tolerantlik, ilm-fan va insonparvarlikni targ'ib qilish buzg'unchi kuchlarning jamiyatni emirishga, parokandalikni keltirib chiqarishga va rivojlanish yo'lida amalga oshirilayotgan islohotlarning samarasiz bo'lishiga qarshi mafkuraviy immunitet shakllantiradi.

O'zbekistonda "yumshoq kuch" masalasiga muvozanatli yondashilib, milliy qadriyatlar asosida xorijiy tajribadan foydalanib, ayni paytdagi vaziyat va sharoitdan kelib chiqib, milliy manfaatlarni e'tiborga olgan holda amalga oshirmoqda.

Xulosa qilib aytganda “yumshoq kuch” omili globallashuv sharoitida muhim strategik resursga aylangan. Tashqi kuchlar madaniyat, ta’lim va media orqali ta’sir etayotgan bo’lsa, O‘zbekiston o‘zining boy ma’naviy merosi, zamon talabidan kelib chiqib shakllantirgan ta’lim-tarbiya tizimi orqali mustaqil yumshoq kuchini shakllantirmoqda. Bu jarayon ijtimoiy ochiqlikni oshiradi, ma’naviy qadriyatlar tizimini boyitadi va buzg‘unch kuchlarning salbiy xarakteriga qarshi kurashda samarali vosita bo‘ladi. To‘g‘ri belgilangan strategiya milliy manfaatlar va xalqaro tendensiyalarning muvozanatini ta’minlaydi. Yangi O‘zbekistonda yumshoq kuchni ma’naviy tarbiya bilan bog‘lash mamlakatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nye, J. S. Soft Power. “Foreign Policy”, 1990. No. 80, pp. 153–171. <https://www.jstor.org/stable/1148580>.
2. Nye, J. S. “Soft Power: The Means to Success in World Politics”. 2004. PublicAffairs p. 11.
3. Nourzhanov K. & Peyrouse S. (eds.). “Soft Power in Central Asia: The Politics of Influence and Seduction”. 2021. George Washington University.
4. Baumann, R. A Central Asian Perspective on Russian Soft Power. “Military Review”, (2018). July-August. <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/July-August-2018/Baumann-Asian>.
5. Yermekbayev A. (2026). Turkey as a middle power in Central Asia. “Frontiers in Political Science”. <https://www.frontiersin.org/journals/political-science/articles/10.3389/fpos.2026.1703373/full>.
6. Vanderhill R. In the shadow of the dragon: Chinese soft power in Central Asia. “International Affairs”, (2025). Vol. 101, Issue 4, pp. 1441.
7. Bokhari K. Soft Power in Hard Times: Uzbekistan, the ICCU, & Eurasian Prosperity. “Forbes”, (2026). March 16. <https://www.forbes.com/sites/kamranbokhari/2026/03/16/soft-power-in-hard-times-uzbekistan-the-iccu--eurasian-prosperity>.
8. Saidmamatov S.A. Uzbekistan’s Path in Digital Diplomacy and Soft Power. (2025). “American Journal of Education and Learning”, <https://advancedscienti.com/index.php/AJEL/article/view/2662> p. 1–8.